

สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน

อธิบายคำศัพท์พฤกษศาสตร์ในแบบศึกษาพรรณไม้ในสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน (ภ.7-003)

กาฝาก	พืชที่เจริญอยู่กับพืชชนิดอื่น กาฝากไม่สามารถสร้างอาหารเองได้ ต้องอาศัยจากพืชที่เกาะอยู่ จะเบียดเบียนจนในที่สุดพืชที่ถูกยึดเกาะอาจตายไปได้ เช่น ฝอยทอง กาฝากมะม่วง
จักพินเลื้อย	ชอบใบจักถี่ ๆ ปลายเป็นมุมแหลมชี้ไปทางปลายใบ
จักพินเลื้อยถี่	ชอบใบคล้ายแบบจักพินเลื้อยแต่ละเอียดกว่า
ช่อกระจະ	ช่อดอกที่มีดอกย่อยแตกออกมาจากแกนกลางช่อดอก (rachis) ที่ยาวไม่จำกัด ดอกย่อยมีก้านซึ่งยาวเท่า ๆ กัน ดอกย่อยที่อยู่โคนช่อจะบานก่อนเสมอ ตัวอย่างเช่น เทียนหยด หางนกยูงไทย
ช่อกระจุก	ช่อดอกที่มี 3 ดอกย่อย ก้านดอกย่อยแยกออกจากแกนกลางที่จุดเดียวกัน ดอกย่อยที่อยู่ตรงกลางจะบานก่อน เช่น มะลิต້วยตั้ง มะลิ เป็นต้น
ช่อกระจุกเชิงประกอบ	ช่อดอกรวมซึ่งการเจริญของแกนช่อดอกมีขีดจำกัด แต่จะแตกแขนงออกทางด้านข้างเป็นช่อดอกย่อย ๆ แบบช่อกระจุก ทำให้เห็นเป็นช่อกลมใหญ่ เช่น ช่อดอกเข็ม เป็นต้น
ช่อกระจุกแน่น	1. ช่อดอกที่มีดอกย่อยมารวมกันแน่นเป็นกระจุก ก้านดอกย่อยสั้นหรือไม่มีเลย เรียงตัวกันแน่นบนแกนช่อดอก (rachis) ที่หนาและสั้น ทำให้เห็นช่อดอกเป็นกระจุกคล้ายดอกเดี่ยว เช่น บานไม่รู้โรย ผกากรอง กระถิน และพุทธรักษา เป็นต้น 2. ช่อดอกของพืชในวงศ์ Asteraceae เป็นช่อดอกที่มีแกนกลางหดสั้นเข้ามาจนมีลักษณะแผ่กว้าง ดอกย่อยเรียงเบียดกันแน่น อาจมีก้านสั้นมากหรือไม่มี ดอกย่อยมี 2 ชนิด คือ ดอกวงนอก (ray flower) ซึ่งอยู่รอบนอก มีกลีบดอกเชื่อมติดกันที่โคน ลักษณะคล้ายหลอด ปลายแผ่เป็นแผ่นคล้ายลิ้น มีกลีบเดียว อาจเป็นดอกสมบูรณ์เพศ หรือดอกเพศเมีย หรือดอกที่เป็นหมันก็ได้ ส่วนดอกย่อยที่อยู่บริเวณกลางช่อดอก เรียกว่า ดอกกลาง (disc flower) โดยมากเป็นดอกสมบูรณ์เพศ มีกลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอดยาว ปลายแยกเป็นแฉก มีเกสรเพศผู้ 5 อัน อับเรณูเชื่อมติดกันโอบหุ้มส่วนของก้านเกสรเพศเมียไว้ ยอดเกสรเพศเมียแยกเป็น 2 แฉก ตัวอย่างเช่น ดอกทานตะวัน ดาวเรือง ดาวกระจาย
ช่อกระจุกแยกแขนง	ช่อดอกแบบ ช่อกระจະ (racemose) ที่มีแขนงด้านข้าง (ช่อดอกย่อย) เป็นแบบ ช่อกระจุก (cymose)
ช่อฉัตร	ช่อดอกที่มีดอกย่อยติดเป็นวงรอบแกนกลางช่อดอก เช่น ช่อดอกโหระพา กระเพรา แมงลัก ถั่วเขียว
ช่อเชิงลด	ช่อดอกที่มีดอกย่อยแตกออกมาจากแกนกลางช่อดอก (rachis) ดอกย่อยมีก้านสั้นมากหรือไม่มีเลย ดอกย่อยจะบานจากโคนไปหาปลายช่อ ตัวอย่างเช่น กระถินณรงค์ ผักกระสัง
ช่อเชิงลดมีกาบ	ช่อดอกที่มีแกนกลางอวบหนา ดอกย่อยขนาดเล็ก มีก้านสั้นมากหรือไม่มีเลย อัดกันแน่นคล้ายกับจะฝังลงไปบนแกนช่อ มักเป็นดอกไม่สมบูรณ์เพศ มีใบประดับขนาดใหญ่สีเขียว เรียกว่า spathe หุ้มหรือรองรับช่อดอก ตัวอย่างเช่น ช่อดอกหน้าวัว เดหลี เป็นต้น
ช่อเชิงหลั่น	ช่อดอกที่มีแกนยาว ดอกย่อยออกสลับทั้งสองข้างของแกน โดยดอกที่อยู่ล่างสุดมีก้านยาวที่พืด และลดหลั่นกันไปเป็นลำดับ ทำให้ดอกย่อยทุกดอกขึ้นไปอยู่ในระดับเดียวกันหมด โดยลักษณะของปลายช่อดอกอาจจะตัดตรงหรือโค้งมน การบานจะเริ่มจากดอกที่อยู่บนสุดเข้าไปหากลางช่อ เช่น ช่อดอกขี้เหล็ก ไทย ช่อดอกหางนกยูงฝรั่ง เป็นต้น
ช่อซี่ร่ม	ช่อดอกที่มีดอกย่อยออกจากจุดเดียวกัน ทุกดอกมีก้านยาวเท่ากัน ลักษณะคล้ายซี่ร่ม การบานของดอกอาจเริ่มจากดอกย่อยที่อยู่กลางช่อหรือเริ่มจากดอกย่อยที่อยู่บนสุดก็ได้ ตัวอย่างเช่น ช่อดอกพลับพลึง ผักชีล้อม นมตำเลีย กุยช่าย
ช่อซี่ร่มเชิงประกอบ	ช่อดอกแบบซี่ร่มที่เกิดซ้อนกันมากกว่าหนึ่งชั้น เช่น ช่อดอกผักชี
ช่อดอกย่อย	ช่อดอกย่อย ๆ ในช่อดอกรวมของพืชจำพวกหญ้าและกก ช่อดอกย่อย ๆ นี้ประกอบด้วยดอกย่อยจำนวนหนึ่งดอกถึงจำนวนมาก มีใบประดับ 2 ใบรองรับอยู่ด้วยเสมอ
ช่อแบบหางกระรอก	ช่อดอกที่มีแกนช่อยาวไม่จำกัด ดอกย่อยมีจำนวนมาก มักจะมีเพศเดียว ก้านดอกย่อยสั้นหรือไม่มีเลย ไม่มีกลีบดอก โดยทั่วไปช่อจะเกิดบนกิ่งห้อยลง เช่น หูปลาช่อน หางกระรอกแดง เป็นต้น
ช่อแยกแขนง	ช่อดอกแบบ racemose มีแขนงด้านข้าง (ช่อดอกย่อย) เป็น racemose (บางที่ใช้ในความหมายทั่วไปหมายถึงช่อดอกที่แตกแขนง)
ช่อวงแถวคู่	ช่อดอกที่มีลักษณะโค้งงอไปมา และดอกย่อยออกสลับซ้ายขวาเป็นสองแถวต่อกันขึ้นไป ตัวอย่างเช่น ช่อดอกก้ามกุ้ง ธรรมรักษา
ช่อวงแถวเดี่ยว	ช่อดอกที่มีดอกย่อยแตกออกด้านเดียวของแกน ทำให้ช่อดอกมันววด เช่น ช่อดอกหญ้าหางช้าง
ดอก	ส่วนของแกนลำต้นที่ยื่นออกไปทำหน้าที่สร้างอวัยวะสืบพันธุ์ ใช้ในการสืบพันธุ์แบบอาศัยเพศ อาจเกิดที่ปลายยอดของลำต้นหรือกิ่ง หรือเกิดที่ซอกใบ ดอกประกอบด้วย 4 ส่วน เรียงเป็นวงอยู่บนฐานดอก (receptacle) ซึ่งอยู่ที่ปลายก้านดอก (peduncle) วงนอกสุดคือ 'วงกลีบเลี้ยง (calyx)' ประกอบด้วย 'กลีบเลี้ยง (sepal)' ถัดเข้าไปเป็น 'วงกลีบดอก (corolla)' ประกอบด้วย 'กลีบดอก (petal)' จากนั้นเป็น 'วงเกสรเพศผู้ (androecium)' ประกอบด้วย 'เกสรเพศผู้ (stamen)' และชั้นในสุดเป็น 'วงเกสรเพศเมีย (gynoecium)' ประกอบด้วย 'เกสรเพศเมีย (pistil)' ดอกที่มีครบทั้ง 4 วงนี้เรียกว่า 'ดอกสมบูรณ์ (complete flower)' ดอกที่ขาดวงใดวงหนึ่งไปเรียกว่า 'ดอกไม่สมบูรณ์ (incomplete flower)' ส่วนดอกที่มีทั้งเกสรเพศผู้และเกสรเพศเมียในดอกเดียวกัน เรียกว่า 'ดอกสมบูรณ์เพศ (perfect flower หรือ hermaphrodite)' ดอกที่ขาดเพศหนึ่งเพศใดไป เรียกว่า 'ดอกเพศเดี่ยว (unisexual)' ซึ่งอาจจะเป็น 'ดอกเพศผู้ (staminate flower)' คือดอกที่มีแต่เกสรเพศผู้ หรือ 'ดอกเพศเมีย (pistillate flower)' คือดอกที่มีแต่เกสรเพศเมีย
ดอกช่อ	มีดอกมากกว่าหนึ่งดอกเกิดอยู่บนก้านเดียวกัน ลักษณะของช่อดอกมีหลายแบบ

สอนพฤกษศาสตร์โรงเรียน

ดอกเดี่ยว	ดอกที่เกิดขึ้นเพียงหนึ่งดอกที่ปลายกิ่งหรือช่อใบหรือตามลำต้น
ตรงข้าม	แต่ละข้อมีใบสองใบออกตรงข้ามกัน เช่น ชมพู่
ตรงข้ามสลับตั้งฉาก	แต่ละข้อมีใบสองใบออกตรงข้ามกัน และใบที่ข้อหนึ่งจะอยู่ในแนวตั้งฉากกับใบที่ข้อถัดไปเสมอ เช่น ใบเข็ม เป็นต้น
ตะขอหรือหนามยึดเกาะ	อาศัยตะขอหรือหนามสำหรับเลื้อยพันกับสิ่งค้ำจุน เช่น หวาย กุหลาบ การเวก
ตัด	โคนใบตัดตรงหรือเกือบตรง
ตัด	ปลายใบตัดตรง
ติ่งหนาม	คล้ายปลายใบที่เป็นติ่งแหลม (cuspidate) แต่มีติ่งสั้นกว่าต่อเนื่องจากเส้นกลางใบแข็ง
ติ่งแหลม	ปลายใบที่สอบข้างมนและตรงกลางเป็นยอดแหลมตรงขึ้นไปเป็นติ่งแข็งสั้น ๆ
ถิ่นอาศัย	ถิ่นที่อยู่ สถานที่ สภาพแวดล้อม หรือสภาพทางนิเวศวิทยาที่พืชเจริญเติบโตอยู่
ทอดนอนตามพื้นดิน	เลื้อยหรือแผ่ราบไปตามพื้นดิน โดยไม่ได้แตกรากในส่วนที่แตะดิน (procumbent) เช่น ผักเบี้ย หรืออาจทอดนอนแต่ชูส่วนปลายขึ้น (decumbent) เช่น ไม้ยราบ โคนกระสุน หรือลำต้นทอดเลื้อยไปตามพื้นดิน และมีรากออกจากข้อยึดติดกับผิวดิน (creeping) เช่น ผักบุ้ง
เบี้ยว	โคนใบสองข้างไม่เท่ากัน จึงมีลักษณะเบี้ยวหรือเฉียงไปข้างหนึ่ง เช่น ใบดาตตะกั่ว เป็นต้น
แบบก้นปัด	ลักษณะที่ก้านใบติดอยู่ตรงกลางทางด้านล่างของแผ่นใบ เช่น ใบบัว เป็นต้น
ใบ	ส่วนของพืชที่ติดอยู่ที่ข้อของลำต้น ใบที่มีส่วนต่าง ๆ ครบสมบูรณ์จะประกอบด้วย แผ่นใบ (blade; lamina) ก้านใบ (petiole; leaf stalk) และหูใบ (stipule)
ใบเดี่ยว	ใบที่มีแผ่นใบเดียวบนก้านใบแต่ละก้าน แผ่นใบอาจจะมีการแตกแขนงนิ้วมือ (palmatifid) หรือหยักแบบขนนก (pinnatifid)
ใบประกอบ	ใบที่มีแผ่นใบมากกว่าหนึ่งแผ่นบนก้านใบแต่ละก้าน เรียกแผ่นใบเหล่านี้ว่าใบย่อย (leaflet) ใบประกอบมีหลายชนิด ได้แก่ ใบประกอบแบบนิ้วมือ ใบประกอบแบบขนนก
ใบประกอบแบบขนนก	ใบประกอบที่มีแกนกลาง (rachis) ต่อจากก้านใบ และมีใบย่อยออกจากสองข้างของแกนกลางนี้ ใบประกอบแบบขนนกมีหลายชนิด ได้แก่ ใบประกอบแบบขนนกปลายคี่ ขนนกปลายคู่ ขนนกสองชั้น ขนนกสามชั้น
ใบประกอบแบบขนนกปลายคี่	มีใบย่อยใบเดียวที่ปลายของแกนกลาง (rachis) เช่น ใบกุหลาบ ใบคูณ ใบประดู่
ใบประกอบแบบขนนกปลายคู่	มีใบย่อยสองใบอยู่ที่ปลายของแกนกลาง (rachis) เช่น ใบกระถิน ใบลิ้นจี่ ใบเงาะ
ใบประกอบแบบขนนกสองชั้น	มีแกนกลาง (rachis) แตกแขนงออกเป็นชั้นที่สอง แล้วจึงมีใบย่อย เช่น ใบจามจุรี ใบหางนกยูง
ใบประกอบแบบขนนกสามชั้น	มีแกนกลาง (rachis) ชั้นที่สองแตกแขนงออกเป็นแกนกลางชั้นที่สาม แล้วจึงมีใบย่อย เช่น ใบป๊อป ใบมะรุ้ม
ใบประกอบแบบนิ้วมือ	ใบประกอบที่ใบย่อยทุกใบออกจากจุดเดียวกันตรงปลายก้านใบ เช่น ใบชมพูพันธุ์ทิพย์ ใบหนวดปลาหมึก
เป็นคลื่น	ขอบใบมีลักษณะเป็นลอนคลื่น
เป็นแฉก	ขอบใบเว้าลึกลงไป 'มากกว่าครึ่งหนึ่ง' ของระยะจากขอบใบไปถึงเส้นกลางใบหรือโคนใบ
เป็นวงรอบ	ใบจำนวนมากกว่าสองใบติดรอบแกนที่ข้อเดียวกันเป็นวง เช่น พญาสัตบรรณ บานบุรี เป็นต้น
เป็นหลอด	กลีบดอกติดกันเป็นหลอดยาวหรือรูปทรงกระบอก ปลายแยกเป็นแฉกสั้น ๆ
ผล	เจริญมาจากรังไข่หลังจากที่ดอกได้รับการปฏิสนธิ (fertilization) ออวูล (ovule) ภายในรังไข่เจริญเป็นเมล็ด เปลือกและเนื้อของผล ซึ่งเรียกว่า 'ผนังผล (pericarp)' โดยปกติแล้วเจริญมาจากผนังของรังไข่ รวมทั้งบางส่วนของดอกที่อาจจะเจริญขึ้นมาพร้อมกัน เช่น กลีบเลี้ยง ยอดเกสรเพศเมียและเกสรเพศผู้ แต่มีผลบางชนิดที่เนื้อผลเจริญมาจากส่วนอื่น ได้แก่ ฐานดอกที่เชื่อมติดกับกลีบเลี้ยงและกลีบดอกเป็นรูปถ้วย เช่น แอปเปิล หรือจากเปลือกเมล็ดชั้นนอก เช่น เงาะ ทุเรียน ลำไย ผนังผล (pericarp) สามารถแบ่งออกเป็น 3 ชั้น คือ ผนังผลชั้นนอก (exocarp) ผนังผลชั้นกลาง (mesocarp) และผนังผลชั้นใน (endocarp) โดยทั่วไปภายในผลจะมีเมล็ด แต่หากผลนั้นเกิดจากรังไข่ที่ไม่ได้รับการปฏิสนธิ ภายในผลจะไม่มีการปฏิสนธิ เรียกผลแบบนี้ว่า 'ผลลม (parthenocarpic fruit)'
ผลกลุ่ม	ผลที่เกิดจากดอกเดี่ยวที่มีเกสรเพศเมีย (pistil) จำนวนมาก และเกสรเพศเมียเหล่านั้นแยกจากกันโดยเด็ดขาด (apocarpous) รังไข่แต่ละอันจะเจริญเป็นผลเดี่ยว 1 ผล อยู่รวมบนแกนเดียวกันหรือฐานดอกเดียวกัน โดยเบียดติดกันเป็นกลุ่มหรือกระจุกจันตุคล้าย ๆ กันว่าเป็นผลเดี่ยว เช่น สตรอเบอร์รี่ หน้อยหน่า การเวก
ผลแตกเป็นช่อง	ผลที่เกิดจากคาร์เพล (carpel) เชื่อมติดกัน (syncarpous) รังไข่มีมากกว่า 1 ช่อง (locule) ผลเมื่อแก่จะแตกเป็นรูเปิดที่ปลายให้เมล็ดออก เช่น ฝิ่น
ผลรัญพืช	ผลเมล็ดเดี่ยวที่มีผนังผล (pericarp) เชื่อมติดกับเมล็ด โดยมากหมายถึงผลของพืชวงศ์หญ้า เช่น ข้าวโพด ข้าว ลูกเดือย
ผลแบบแตง	ผลสดที่เกิดจากรังไข่ใต้วงกลีบ (inferior ovary) มีฐานดอกเจริญร่วมกับผนังผลชั้นนอก (exocarp) ด้วย ทำให้ผนังผลชั้นนอกแข็งและเหนียว ส่วนผนังผลชั้นกลาง (mesocarp) และชั้นใน (endocarp) อ่อนนุ่ม เช่น แตงกวา แตงโม พัก บวบ เป็นต้น
ผลแบบส้ม	ผลสดที่มีผนังผลชั้นนอก (exocarp) หนา เหนียว และมีต่อมน้ำมันจำนวนมาก ได้แก่ ผลจำพวกส้ม เยื่อหุ้มกลีบส้ม คือ ผนังผลชั้นใน (endocarp) ซึ่งเจริญเป็นถุงเล็ก ๆ มีน้ำมากและเป็นส่วนเนื้อนุ่ม ๆ ของผล
ผลแบบแอปเปิล	ผลสดที่มีผนังผล (pericarp) บาง ส่วนใหญ่เกิดจากรังไข่ใต้วงกลีบ (inferior ovary) ฐานดอกขยายใหญ่ขึ้นกลายเป็นเนื้อมาหุ้มส่วนของผลที่แท้จริงไว้ภายใน เมล็ดไม่ได้ฝังอยู่ในเนื้อแต่อยู่ในช่องเล็ก ๆ รอบแกนกลางของผล ส่วนนี้คือผลที่แท้จริง ตัวอย่างเช่น แอปเปิล สาลี่ ชมพู
ผลปีกเดี่ยว	ผลที่มีปีกกลมล้อมรอบ เช่น ผลประดู่ หรือผลที่มีปีกยาว เช่น ผลก้าม เป็นต้น
ผลเปลือกแข็งมีกาบรูปถ้วย	ผลเปลือกแข็งเมล็ดเดี่ยว มีใบประดับที่แข็งและซ้อนกันเป็นรูปถ้วยรองรับ เช่น ผลก่อ ใค้

สอนพฤกษศาสตร์โรงเรียน

ผลเปลือกแข็งเมล็ดเดี่ยว	ผลมีเปลือกแข็ง มีเมล็ด 1 เมล็ด ซึ่งมีไขมันและโปรตีนสูง เช่น มะม่วงหิมพานต์ เกาลัด เป็นต้น
ผลมีเนื้อหนึ่งถึงหลายเมล็ด	ผลสดที่มีผนังผล (pericarp) อ่อนนุ่มทั้งหมด เมล็ดจะฝังอยู่ในเนื้อนุ่ม ๆ หรือ มีน้ำล้อมรอบ ตัวอย่างเช่น มะเขือเทศ องุ่น
ผลเมล็ดเดี่ยวแข็ง	ผลสดที่มีเมล็ดเพียงเมล็ดเดียว ผนังผลชั้นใน (endocarp) แข็งหุ้มส่วนของเมล็ดไว้ ผนังผลชั้นกลาง (mesocarp) เป็นเนื้อนุ่ม เช่น มะม่วง มะปราง พุทรา หรืออาจจะเป็นเส้นเหนียว ๆ เช่น มะพร้าว เป็นต้น
ผลรวม	ผลที่เกิดจากช่อดอกทั้งช่อเจริญเบียดกันแน่นจนแลเห็นเป็นผลเดี่ยว ตัวอย่างเช่น ชุนุน สับปะรด ยอ มะเดื่อ
ผลสด	ผลมีเนื้อนุ่ม
ผลแห้ง	ผลที่เมื่อแก่แล้วมีเปลือกแห้ง แข็ง เปราะ หรือเหนียว แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ พวกที่แก่แล้วเปลือกแตก กับพวกที่แก่แล้วเปลือกไม่แตก
ผลแห้งแก่แล้วแยกออกจากกัน	ผลแห้งที่เมื่อแก่แล้วไม่แตก แต่จะแยกเป็นส่วน ๆ เป็นผลที่มาจากคาร์เพล (carpel) ที่เชื่อมติดกัน แต่เมื่อแก่เต็มที่ คาร์เพลจะแยกจากกัน เรียกว่า ซีกผล (mericarp) แต่ละซีกผลมี 1 เมล็ด ได้แก่ พืชในวงศ์ผักชี ยี่หระ
ผลแห้งแตกกลางพู	ผลที่เกิดจากคาร์เพล (carpel) เชื่อมติดกัน (syncarpous) รังไข่มีมากกว่า 1 ช่อง (locule) เมื่อแก่ผลจะแตกตามยาวตรงกลางช่องหรือพู (locule) เช่น ทูเรียน ตะแบก อินทนิล
ผลแห้งแตกตามรอยประสาน	ผลที่เกิดจากคาร์เพล (carpel) เชื่อมติดกัน (syncarpous) รังไข่มีมากกว่า 1 ช่อง (locule) ผลเมื่อแก่แตกตามยาวตรงแนวผนังช่องหรือพู (locule) เช่น กระเช้าสีดา
ผลแห้งแตกแบบฝาเปิด	ผลที่เกิดจากคาร์เพล (carpel) เชื่อมติดกัน (syncarpous) รังไข่มีมากกว่า 1 ช่อง (locule) ผลเมื่อแก่จะแตกออกโดยมีฝาเปิดตามแนวขวาง ผลชนิดนี้มีหลายเมล็ดหรือจำนวนมาก เช่น หงอนไก่ บานไม่รู้โรย
ผลแห้งเมล็ดล่อน	ผลขนาดเล็ก มีเมล็ดเดี่ยว ผนังผล (pericarp) แห้ง บางและเหนียว ไม่เชื่อมติดกับเมล็ด เช่น ผลบัวหลวง ทานตะวัน ซึ่งมักเรียกกันว่าเมล็ด
ฝักแตกแนวเดียว	ผลที่เกิดจาก 1 คาร์เพล หรืออาจมากกว่า 1 คาร์เพลแต่เป็นคาร์เพลแยก (apocarpous) ผลเมื่อแก่แตกตามรอยตะเข็บ 1 ด้าน มักแตกทางด้านหลัง เช่น รัก เทียนแดง ลำโพง พวงทะเลยา
ฝักแตกแบบฝักกาด	ผลเกิดจาก 2 คาร์เพล (carpel) ซึ่งติดกัน ภายในมี 2 ช่อง (locule) เมื่อแก่แตกตามยาวออกเป็น 2 ซีก มีเมล็ดติดอยู่ที่แกนกลาง เช่น ต้อยติ่ง ฝักกาดต่าง ๆ
ฝักแบบถั่ว	ผลที่เกิดจาก 1 คาร์เพล (carpel) มักจะแตกตามรอยตะเข็บ 2 ด้าน เช่น ฝักกระถิน จามจุรี หน่อไม้ฝรั่ง ถั่วชนิดต่าง ๆ เป็นต้น
ฝักหักข้อ	คล้ายฝักแบบถั่ว แต่มีรอยคอดรอบฝักเป็นข้อ ๆ ตลอดทั้งฝัก แต่ละข้อมี 1 เมล็ด เมื่อแก่จะหักตามรอยคอด ตัวอย่างเช่น เหนียวหามา
พืชชายน้ำ	พืชที่ขึ้นอยู่ตามริมตลิ่ง ชายน้ำ ชายคลอง มีรากเจริญอยู่ใต้ดิน ลำต้นอาจเจริญอยู่ใต้ดิน หรือบางส่วนพ้นน้ำ ใบและดอกเจริญเหนือน้ำ ตัวอย่างพืชชายน้ำได้แก่ โสน พืชน้ำกลุ่มนี้คล้ายกับพืชไหลเหนือน้ำ หรือบางชนิดก็เป็นทั้งพืชชายน้ำและพืชไหลเหนือน้ำ เช่น กกบางชนิด
พืชใต้น้ำ	พืชที่ที่มีการเจริญเติบโตอยู่ใต้น้ำทั้งหมด รากอาจยึดหรือไม่ยึดกับพื้นดินใต้น้ำ ส่วนต้นและใบจมอยู่ใต้น้ำด้วย พืชใต้น้ำบางชนิดอาจมีดอกและผลที่เจริญที่ผิวน้ำหรือเหนือน้ำ ตัวอย่างเช่น สันตวาใบพาย สาหร่ายหางกระรอก
พืชน้ำ	พืชที่ขึ้นอยู่ในน้ำ พืชน้ำสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ พืชใต้น้ำ (submerged plant) พืชไหลเหนือน้ำ (emerged plant) พืชลอยน้ำ (floating plant) และ พืชชายน้ำ (marginal plant)
พืชบก	พืชที่ขึ้นอยู่บนดิน
พืชไหลเหนือน้ำ	พืชที่ส่วนรากยึดกับดิน หรือโคลนตมใต้น้ำ ลำต้นอาจอยู่ใต้น้ำ หรือบางส่วนพ้นน้ำขึ้นมา ใบและดอกมักจะชูขึ้นพ้นน้ำ เช่น บัวสาย บัวหลวง
พืชลอยน้ำ	พืชที่ลอยอยู่ผิวน้ำ รากไม่สัมผัสกับดิน ส่วนต้น ใบ และดอกเจริญที่ผิวน้ำหรือเหนือน้ำ มักจะเคลื่อนที่ไปตามกระแสไปได้ อย่างอิสระ เช่น จอก แหน ผักตบชวา
พืชอิงอาศัย	พืชที่เจริญเติบโตโดยเกาะอยู่กับต้นไม้อื่น โดยไม่อาศัยอาหารจากต้นที่เกาะอยู่ เช่น กกล้วยไม้ และเฟิร์นบางชนิด
মন	โคนใบโค้งมนเข้าหากันใบ
มน	ปลายใบมน
ม้วน	ปลายใบเปลี่ยนเป็นมือจับ
มีขนครุย	มีเส้นขนเล็ก ๆ หรือขนครุยตามขอบใบ
มือเกาะ	เลื้อยพันโดยอาศัยมือเกาะ ซึ่งอาจจะเป็นใบหรือลำต้นที่เปลี่ยนแปลงรูปร่างไปเป็นเส้น เพื่อใช้ยึดหรือเกี่ยวกันกับสิ่งอื่น เช่น มือเกาะของพวงชมพู หรือตำลึง
ไม้ต้น	พืชที่มีเนื้อไม้ มีลำต้นสูงจากพื้นดินขึ้นมาแล้วจึงแตกกิ่งก้านอยู่ในระดับสูง
ไม้พุ่ม	พืชที่มีเนื้อไม้ แตกกิ่งก้านในระดับใกล้กับผิวดิน ทำให้ดูเป็นพุ่มหรือเป็นกอ
ไม้รอเลื้อย	พืชที่สามารถอยู่เป็นพุ่มได้ แต่ถ้ามีหลักอยู่ใกล้ ๆ ก็จะทอดเลื้อยไปมีสภาพเป็นไม้เลื้อย เช่น การเวก เฟื่องฟ้า มลลิว
ไม้ล้มลุก	พืชที่ไม่มีเนื้อไม้ อาจมีอายุสั้น 1 ฤดูกาล หรือ 1-2 ปี เช่น ดาวเรือง แครอท หรืออาจมีอายุยืนหลายปี เช่น กกล้วย พลับพลึง
ไม้เลื้อย	พืชที่ไม่สามารถทรงตัวอยู่ได้เอง ต้องอาศัยหลักในการเลื้อยพัน ไม้เลื้อยมีทั้งที่มีเนื้อไม้ เช่น สะบ้า องุ่น และที่ไม่มีเนื้อไม้ เช่น ตำลึง พลูต่าง
ยาวคล้ายหาง	ปลายใบค่อย ๆ สอบเข้าหากัน แล้วเรียวแหลมยื่นออกไปคล้ายหาง
รอบข้อ	ลักษณะของใบที่ไม่มีก้านใบ แต่ส่วนโคนของแผ่นใบแผ่ออกโอบหุ้มลำต้นไว้

สอนพฤกษศาสตร์โรงเรียน

รังไข่กิ่งไต้หวัน	กลีบเลี้ยง กลีบดอก และเกสรเพศผู้ ติดอยู่ที่กิ่งกลางรังไข่
รังไข่ไต้หวัน	รังไข่ติดอยู่ต่ำกว่ากลีบเลี้ยง กลีบดอก และเกสรเพศผู้
รากยึดเกาะ	ใช้รากที่แตกออกมาจากข้อลำต้น สำหรับเกาะกับสิ่งค้ำจุน เช่น พลุต่าง ดีปลี พริกไทย
รูปกงล้อ	กลีบดอกเชื่อมติดกันตรงโคนเป็นหลอดสั้น ๆ ปลายแผ่กว้าง ตั้งฉากกับหลอด เช่น ดอกมะเขือ
รูปกรวย	กลีบดอกที่โคนเชื่อมติดกันเป็นรูปกรวยหรือรูปแตร โดยมีส่วนโคนค่อนข้างแคบแล้วผายออกกว้างตอนปลาย เช่น ดอกผักบุ้ง
รูปกากบาท	ดอกที่มีกลีบดอก 4 กลีบ เรียงตัวกันอยู่เหมือนรูปกากบาท พบในพืชวงศ์ผักกาด เช่น ดอกผักกวางตุ้ง เป็นต้น
รูปขอบขนาน	ใบมีขอบสองข้างขนานกัน ความยาวเป็นสองหรือสามเท่าของความกว้าง เช่น ใบกล้วย ใบมะขาม เป็นต้น
รูปเข็ม	ใบเรียวยาวแหลมเหมือนเข็ม เช่น ใบสนสองใบ สนสามใบ เป็นต้น
รูปไข่	ใบที่มีส่วนกว้างที่สุดอยู่ต่ำกว่ากิ่งกลางใบ มีความยาวเป็นสามส่วน ความกว้างสองส่วน
รูปไข่กลับ	ใบคล้ายใบรูปไข่ แต่กลับกันโดยส่วนที่กว้างที่สุดอยู่เหนือกิ่งกลางใบ
รูปคนโท	กลีบดอกที่โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอด โดยครึ่งล่างของหลอดพองออก แล้วครึ่งบนค่อย ๆ แคบลงไปจนถึงปลายหลอด
รูปเคียว	ใบรูปร่างคล้ายเคียวหรือเสี้ยวพระจันทร์
รูปเงี่ยงใบหอก	โคนใบคล้ายฐานของหัวลูกศร แต่กางออกไปด้านข้าง เช่น ใบผักบุ้ง
รูปเงี่ยงใบหอก	ใบรูปร่างเหมือนหัวลูกศร แต่ฐานสองข้างจะกางออกทำมุมประมาณ 90 องศากับแกน เช่น ใบของต้นขาเขียด
รูปเงี่ยงลูกศร	โคนใบมีรูปร่างคล้ายฐานของหัวลูกศร ตัวอย่างเช่น ใบบอน
รูปช้อน	ใบมีรูปร่างคล้ายช้อนหรือใบพาย ปลายมนกว้าง ค่อย ๆ เรียวสอบมาทางโคนใบ
รูปดอกกล้วยไม้	เป็นรูปแบบของดอกที่พบในพืชจำพวกกล้วยไม้ ประกอบด้วยกลีบเลี้ยง 3 กลีบ ซึ่งในกล้วยไม้บางชนิดกลีบเลี้ยงทั้งหมดมีลักษณะคล้ายกัน แต่ในบางชนิดจะมีลักษณะต่างกัน โดยแยกเป็นกลีบเลี้ยงบน (dorsal sepal) และกลีบเลี้ยงด้านข้าง (lateral sepal) กลีบดอก 3 กลีบ ประกอบด้วยกลีบดอกด้านข้าง (lateral petal) 2 กลีบ ซึ่งมีลักษณะเหมือนกัน และกลีบดอกอีก 1 กลีบซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างออกไปอย่างชัดเจน เรียกว่า กลีบปาก (lip)
รูปดอกเข็ม	กลีบดอกที่โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอดเล็กยาว ปลายแผ่กว้างเป็นกลีบ ๆ เช่น ดอกเข็ม เป็นต้น
รูปดอกถั่ว	เป็นรูปแบบของดอกที่พบในพืชจำพวกถั่ว ลักษณะคล้ายปีกผีเสื้อ ประกอบด้วยกลีบดอก 5 กลีบ คือ กลีบกลางใหญ่ เรียกว่า standard เรียงอยู่บนสุด กลีบข้างหนึ่งคู่ เรียกว่า wings และมีกลีบคู่ล่างเชื่อมติดกันเป็นกระโถง เรียกว่า keel
รูปดิ่งหู	โคนใบที่มีติ่งสองข้างยื่นออกมาคล้ายดิ่งหู เช่น ใบรัก
รูปไต	ใบรูปร่างคล้ายไตหรือเมล็ดถั่วดำ มักจะติดกับก้านใบตรงรอยเว้าเป็นแอ่งลึกด้านข้าง
รูปแถบ	ใบยาวและแคบ มีความยาวอย่างน้อย 8 เท่าของความกว้าง ขอบใบทั้งสองด้านค่อนข้างขนานกัน เช่น ใบหญ้าต่าง ๆ
รูปโถ	กลีบดอกที่โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอด โดยครึ่งล่างของหลอดพองออก แล้วครึ่งบนค่อย ๆ แคบลงไปจนถึงปลายหลอด
รูปใบหอก	ใบที่มีส่วนที่กว้างที่สุดอยู่ต่ำกว่ากิ่งกลางใบ ค่อย ๆ แคบสู่ปลายใบ ความยาวอย่างน้อยเป็นสามเท่าของความกว้าง
รูปใบหอกกลับ	ใบคล้ายรูปใบหอก แต่กลับกันโดยปลายใบกว้าง แล้วเรียวสอบสู่โคนใบ
รูปปากเปิด	กลีบดอกเชื่อมติดกันที่โคน ปลายแยกเป็น 2 ส่วนไม่เท่ากัน โดยมากส่วนบนมักแยกเป็น 3 แฉก และส่วนล่างมักเป็น 2 แฉก ตัวอย่างเช่น ดอกโหระพา กะเพรา ฤาษีผสม
รูปประฆัง	กลีบดอกที่โคนเชื่อมติดกันเป็นรูปประฆัง โคนจะมนกลมและปากประฆังผายออกเป็นแฉกของกลีบ เช่น ดอกบานบุรี ราเปย
รูปรี	ใบที่ส่วนกลางกว้างที่สุดและเรียวไปหาหัวท้าย
รูปลิ้น	กลีบดอกที่โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายแผ่เป็นแผ่น 1 แผ่น รูปร่างเป็นแถบแบบเข็มขัด หรือคล้ายรูปลิ้น
รูปลิ้ม	โคนใบเรียวสอบมาหาก้านใบตรง ๆ แล้วจรดกันคล้ายรูปลิ้ม
รูปลิ้มแคบ	ใบสอบแคบจากโคนใบไปปลายใบ ปลายแหลม เช่น ใบว่านหางจระเข้
รูปวงกลม	ใบมีรูปร่างคล้ายวงกลม
รูปสามเหลี่ยม	ใบมีรูปร่างคล้ายรูปสามเหลี่ยมด้านเท่า มีความกว้างและความยาวใกล้เคียงกัน
รูปสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด	ใบมีรูปร่างคล้ายสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด มุมที่อยู่เยื้องกันเท่ากัน
รูปหัวใจ	โคนใบลักษณะคล้ายฐานของรูปหัวใจ เช่น ใบพวงชมพู ใบจิงจ้อ เป็นต้น
รูปหัวใจ	ใบรูปร่างคล้ายหัวใจ
รูปหัวใจกลับ	ใบรูปสามเหลี่ยมซึ่งฐานโค้งเรียวลงไปที่มีมุมทั้งสองข้างของโคนใบ เช่น ใบผักตบไทย
เรียบ	ขอบใบเรียบสม่ำเสมอ ไม่มีรอยเว้าหรือหนูนหรือหยัก
เรียวแหลม	ปลายแหลมแต่ตรงปลายใบคอดเว้าเล็กน้อย
ลักษณะวิสัย	รูปร่างลักษณะโดยทั่ว ๆ ไปของพืชที่ปรากฏให้เห็นในสภาพธรรมชาติ เช่น เป็นไม้ต้น ไม้พุ่ม ไม้เถา
ลักษณะวิสัยอื่น ๆ	พืชบางกลุ่มมีลักษณะวิสัยที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่ทำให้แยกออกจากพืชกลุ่มอื่นได้ชัดเจน ได้แก่ ไม้เฟิร์น ปาล์ม กล้วยไม้
ลำต้น	ส่วนแกนของพืช ประกอบด้วยข้อ ปล้อง ตา นอกจากจะเป็นที่ติดของใบและดอกแล้ว ลำต้นอาจเปลี่ยนรูปร่างและหน้าที่ไปได้ ซึ่งมีทั้งลำต้นเหนือดินและลำต้นใต้ดิน
ลำต้นเกี่ยวพัน	ใช้ส่วนของลำต้นในการเกี่ยวพันโดยไม่มียาวะพิเศษ
ลำต้นใต้ดิน	ลำต้นที่เจริญอยู่ใต้ดิน ซึ่งจะมีรูปร่างลักษณะเปลี่ยนแปลงไป เพื่อทำหน้าที่สะสมอาหาร
วงกลีบดอก	ชั้นของกลีบที่อยู่ถัดจากกลีบเลี้ยงเข้ามา โดยมากมักมีสีสวยงาม อาจแยกกันเป็นกลีบ ๆ หรือเชื่อมติดกันที่โคน เรียกส่วนที่ติดกันนี้ว่า 'หลอดกลีบดอก (corolla tube)' และส่วนปลายที่แยกออกจากกันเป็นกลีบ เรียกว่า 'แฉกกลีบดอก (corolla lobe)'

สอนพฤกษศาสตร์โรงเรียน

วงกลีบเลี้ยง	ชั้นของกลีบซึ่งอยู่นอกสุดของดอก ทำหน้าที่ห่อหุ้มหรือปกคลุมส่วนอื่นของดอกขณะที่ดอกยังตูมอยู่ ส่วนมากมีสีเขียวหรือสีอื่นซึ่งไม่สดใสสวยสะดุดตาเหมือนกับกลีบดอก กลีบเลี้ยงอาจแยกกันเป็นกลีบ ๆ หรือเชื่อมติดกันที่โคน เรียกว่าส่วนที่ติดกันนี้ว่า 'หลอดกลีบเลี้ยง (calyx tube)' และส่วนปลายที่แยกกันเป็นกลีบ ๆ เรียกว่า 'แฉกกลีบเลี้ยง (calyx lobe)'
วงเกสรเพศผู้	ชั้นของเกสรเพศผู้ ซึ่งประกอบด้วยเกสรเพศผู้ (stamen) จำนวนแตกต่างกันออกไป เกสรเพศผู้ ประกอบด้วย อับเรณู (anther) ซึ่งมีละอองเรณู (pollen grain) อยู่ภายใน และก้านชูอับเรณู (filament) เป็นที่ติดของอับเรณู
วงเกสรเพศเมีย	ชั้นของเกสรเพศเมีย ประกอบด้วยเกสรเพศเมีย (pistil) เกสรเพศเมียนี้เกิดมาจากคาร์เพล (carpel) ที่พัฒนามาจากใบที่ขอบของแต่ละคาร์เพลจะมีออวูล (ovule) ติดอยู่ เมื่อคาร์เพลมาเชื่อมติดกัน แนวที่ออวูลติดอยู่เรียกว่า พลาเซนตา (placenta) เกสรเพศเมียที่มี 1 คาร์เพล เป็นเกสรเพศเมียเดี่ยว (simple pistil) เกสรเพศเมียที่ประกอบด้วย 2 คาร์เพลขึ้นไป เรียกว่า เกสรเพศเมียประกอบ (compound pistil) ซึ่งอาจอยู่แยกกันเป็นอัน ๆ เรียกว่า คาร์เพลแยก (apocarpous) หรืออาจเชื่อมติดกัน เรียกว่า คาร์เพลเชื่อม (syncarpous) ลักษณะของการเชื่อมอาจจะติดกันทั้งหมดหรือติดกันเพียงบางส่วน ในเกสรเพศเมียที่มีคาร์เพลเชื่อมนี้ รังไข่อาจมี 1 ช่อง (locule) หรือมากกว่า
รังไข่เหนือวงกลีบ	เกสรเพศเมีย ประกอบด้วย ยอดเกสรเพศเมีย (stigma) มีรูปร่างต่าง ๆ กัน ทำหน้าที่รับหรือจับละอองเรณู โดยมากจะมีขนเล็ก ๆ หรือน้ำหวาน หรือน้ำเมือกเหนียว ช่วยให้ละอองเรณูติดได้ง่ายขึ้น <u>ก้านเกสรเพศเมีย (style)</u> ลักษณะเป็นเส้นหลอดหรือแท่ง เชื่อมต่อระหว่างยอดเกสรเพศเมียกับรังไข่ <u>รังไข่ (ovary)</u> มีออวูล (ovule) อยู่ภายใน จำแนกได้เป็น 3 ชนิด คือ 1. รังไข่เหนือวงกลีบ (superior ovary) รังไข่ติดอยู่สูงกว่ากลีบเลี้ยง กลีบดอก และเกสรเพศผู้ 2. รังไข่กึ่งใต้วงกลีบ (half-inferior ovary) กลีบเลี้ยง กลีบดอก และเกสรเพศผู้ ติดอยู่ที่กึ่งกลางรังไข่ 3. รังไข่ใต้วงกลีบ (inferior ovary) รังไข่ติดอยู่ต่ำกว่ากลีบเลี้ยง กลีบดอก และเกสรเพศผู้
เว้าตื้น	รังไข่ติดอยู่สูงกว่ากลีบเลี้ยง กลีบดอก และเกสรเพศผู้
เว้าบุ๋ม	ปลายใบมนที่เว้าหยักลงตรงกลาง (รอยหยักอาจแหลมหรือป้านก็ได้)
เว้าลึก	ปลายใบที่กว้าง ๆ มนหรือตัดตรง และมีรอยเว้าตื้น ๆ ตรงกลาง
เวียน	ขอบใบเว้าลึกลงไป 'ประมาณครึ่งหนึ่ง' ของระยะจากขอบใบไปถึงเส้นกลางใบหรือโคนใบ
สลั	ใบเรียงเวียนเป็นเกลียวไปรอบกิ่งหรือลำต้น เช่น เข็มปัตตาเวีย พุระหง รสสุคนธ์ เป็นต้น
สลัระนาบเดียว	ใบเรียงสลัข้างกันไปบนกิ่ง ที่ข้อเดียวกันบนกิ่งจะมีใบเพียง 1 ใบ
สอบเรีย	ใบเรียงสลัอยู่สองข้างของแกนกลางและอยู่ในระนาบเดียวกันทั้งหมด เช่น ใบแสยก เป็นต้น
หยัก	โคนใบที่ค่อย ๆ เรียวสอบลงมากล้ายก้านใบมีคريب
หยักซี่ฟัน	ขอบใบเว้าลึกลงไป 'น้อยกว่าครึ่งหนึ่ง' ของระยะจากขอบใบไปถึงเส้นกลางใบหรือโคนใบ
หยักเป็นไม่ระเบียบ	ขอบใบจักตื้น ๆ รอยจักแต่ละอันจะอยู่ในแนวตั้งฉากกับขอบใบ ทำให้ปลายที่เป็นมุมแหลมชี้ออกไปทางขอบใบ ตัวอย่างเช่น ใบบัวสายชนิดดอกสีขาว
หยักมน	ขอบใบที่ไม่เรียบร้อย มีรอยเว้า ๆ แหว่ง ๆ ไม่เป็นระเบียบคล้ายกับรอยถูกตะ
หยักลึก	ขอบใบหยักเป็นโค้งเล็ก ๆ ต่อเนื่องกัน
หัวใจกลับ	ขอบใบเว้าลึกลงไปจนถึงเส้นกลางใบหรือโคนใบ
หัวแบบเผือก	ปลายใบที่เว้าลึกตรงกลางในลักษณะเหมือนฐานของรูปหัวใจ
หัวแบบมันฝรั่ง	ลำต้นใต้ดินที่เจริญตั้งตรง มีข้อและปล้องเห็นชัดเจน มีใบเกิดเป็นแผ่นบาง ๆ คลุมอยู่ที่บริเวณข้อ ตรงยอดมีตาที่เจริญให้ใบ (spical bud) เช่น แห้วจีน หัวเผือก
หัวแบบหัวหอม	เป็นส่วนปลายของลำต้นที่อยู่ใต้ดินซึ่งพองออกจนมีลักษณะเป็นหัว ข้อไม่เรียงเป็นวงรอบเหมือนหัวแบบเผือก (corm) ที่ข้อไม่มีใบเกิดใหม่ และไม่มีราก แต่มีกลุ่มตาอยู่ตรงรอยบุ๋มของลำต้น เช่น มันฝรั่ง
เหง้า	ลำต้นใต้ดินมีรูปร่างค่อนข้างกลมหรือรูปไข่ ประกอบด้วยส่วนที่เป็นลำต้น ซึ่งมีตาที่กำลังเจริญ (active bud) มีใบเกิดหนาและอวบ เพราะมีอาหารสะสมหุ้มซ้อนเป็นชั้น ๆ เช่น หัวหอม กระเทียม
แหลม	ลำต้นใต้ดินที่เจริญทอดไปตามแนวระดับ แตกแขนงได้มาก และมีรูปร่างไม่แน่นอน สงไปขึ้นมาเหนือดิน ส่วนที่อยู่ใต้ดินเห็นข้อ ปล้อง ชัดเจน ที่ข้อมีใบเกิด (scale leaf) หุ้มตา และมักจะพบรากพิเศษที่ข้อด้วย เช่น ข่า ขิง เหง้าพุทธรักษา
แหลมเข็ม มีรยางค์แข็ง	ขอบใบทั้งสองด้านสอบเข้าหากันที่ปลาย โดยด้านข้างของปลายนี้ตัดตรงหรือโค้งงอเล็กน้อย
achene	ปลายใบที่ยาวและแหลมคล้ายเข็ม
acicular	ผลขนาดเล็ก มีเมล็ดเดี่ยว ผันังผล (pericarp) แท่ง บางและเหนียว ไม่เชื่อมติดกับเมล็ด เช่น ผลบัวหลวง ทานตะวัน ซึ่งมักเรียกกันว่าเมล็ด
acom	ใบเรียวยาวแหลมเหมือนเข็ม เช่น ใบสนสองใบ สนสามใบ เป็นต้น
acuminate	ผลเปลือกแข็งเมล็ดเดี่ยว มีใบประดับที่แข็งและซ้อนกันเป็นรูปถ้วยรองรับ เช่น ผลก่อ ใ้อัด
acute	ปลายแหลมแต่ตรงปลายใบคอดเว้าเล็กน้อย
aggregate fruit	ขอบใบทั้งสองด้านสอบเข้าหากันที่ปลาย โดยด้านข้างของปลายนี้ตัดตรงหรือโค้งงอเล็กน้อย
alternate	ผลที่เกิดจากดอกเดี่ยวที่มีเกสรเพศเมีย (pistil) จำนวนมาก และเกสรเพศเมียเหล่านั้นแยกจากกันโดยเด็ดขาด (apocarpous) รังไข่แต่ละอันจะเจริญเป็นผลเดี่ยว 1 ผล อยู่รวมบนแกนเดียวกัน โดยเบียดติดกันเป็นกลุ่มหรือกระจุกจนดูคล้าย ๆ กันว่าเป็นผลเดี่ยว เช่น สตรอเบอร์รี่ น้อยหน่า การเวก
	ใบเรียงสลัข้างกันไปบนกิ่ง ที่ข้อเดียวกันบนกิ่งจะมีใบเพียง 1 ใบ

สอนพฤกษศาสตร์โรงเรียน

ament	ช่อดอกที่มีแกนช่อดอกไม่จำกัด ดอกย่อยมีจำนวนมาก มักจะมีเพศเดียว ก้านดอกย่อยสั้นหรือไม่มีเลย ไม่มีกลีบดอก โดยทั่วไปช่อจะเกิดบนกิ่งห้อยลง เช่น หูปลาช่อน หางกระรอกแดง เป็นต้น
androecium	ชั้นของเกสรเพศผู้ ซึ่งประกอบด้วยเกสรเพศผู้ (stamen) จำนวนแตกต่างกันออกไป เกสรเพศผู้ ประกอบด้วย อับเรณู (anther) ซึ่งมีละอองเรณู (pollen grain) อยู่ภายใน และก้านชูอับเรณู (filament) เป็นที่ติดของอับเรณู
aquatic plant	พืชที่ขึ้นอยู่ในน้ำ พืชน้ำสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ พืชใต้น้ำ (submerged plant) พืชโผล่เหนือน้ำ (emerged plant) พืชลอยน้ำ (floating plant) และ พืชชายน้ำ (marginal plant)
aristate	ปลายใบที่ยาวและแหลมคล้ายเข็ม
attenuate	โคนใบที่ค่อย ๆ เรียวสอบลงมากคล้ายก้านใบมีครีบก
auriculate	โคนใบที่มีติ่งสองข้างยื่นออกมาคล้ายตั้งหู เช่น ใบรัก
berry	ผลสดที่มีผนังผล (pericarp) อ่อนนุ่มทั้งหมด เมล็ดจะฝังอยู่ในเนื้อนุ่ม ๆ หรือ มีน้ำล้อมรอบ ตัวอย่างเช่น มะเขือเทศ องุ่น
bilabiate	กลีบดอกเชื่อมติดกันที่โคน ปลายแยกเป็น 2 ส่วนไม่เท่ากัน โดยมากส่วนบนมักแยกเป็น 3 แฉก และส่วนล่างมักเป็น 2 แฉก ตัวอย่างเช่น ดอกโหระพา กะเพรา ฤาษีผสม
Bipinnate	มีแกนกลาง (rachis) แตกแขนงออกเป็นชั้นที่สอง แล้วจึงมีใบย่อย เช่น ใบจามจุรี ใบหางนกยูง
bulb	ลำต้นใต้ดินมีรูปร่างค่อนข้างกลมหรือรูปไข่ ประกอบด้วยส่วนที่เป็นลำต้น ซึ่งมีตาที่กำลังเจริญ (active bud) มีใบเกล็ดหนาและอวบ เพราะมีอาหารสะสมหุ้มซ้อนเป็นชั้น ๆ เช่น หัวหอม กระเทียม
calyx	ชั้นของกลีบซึ่งอยู่ภายนอกสุดของดอก ทำหน้าที่ห่อหุ้มหรือปกคลุมส่วนอื่นของดอกขณะที่ดอกยังตูมอยู่ ส่วนมากมีสีเขียวหรือสีอื่นซึ่งไม่สดสวยสะดุดตาเหมือนกับกลีบดอก กลีบเลี้ยงอาจแยกกันเป็นกลีบ ๆ หรือเชื่อมติดกันที่โคน เรียกส่วนที่ติดกันนี้ว่า 'หลอดกลีบเลี้ยง (calyx tube)' และส่วนปลายที่แยกกันเป็นกลีบ ๆ เรียกว่า 'แฉกกลีบเลี้ยง (calyx lobe)'
campanulate	กลีบดอกที่โคนเชื่อมติดกันเป็นรูปประฆัง โคนจะมนกลมและปากกระฉิ่งผายออกเป็นแฉกของกลีบ เช่น ดอกบานบุรี รำเพย
capitulum	1. ช่อดอกที่มีดอกย่อยมารวมกันแน่นเป็นกระจุก ก้านดอกย่อยสั้นหรือไม่มีเลย เรียงตัวกันแน่นบนแกนช่อดอก (rachis) ที่หนาและสั้น ทำให้เห็นช่อดอกเป็นกระจุกคล้ายดอกเดี่ยว เช่น บานไม่รู้โรย ผกากรอง กระถิน และพุทธรักษา เป็นต้น 2. ช่อดอกของพืชในวงศ์ Asteraceae เป็นช่อดอกที่มีแกนกลางหดสั้นเข้ามาจนมีลักษณะแผ่กว้าง ดอกย่อยเรียงเบียดกันแน่น อาจมีก้านสั้นมากหรือไม่มี ดอกย่อยมี 2 ชนิด คือ ดอกวงนอก (ray flower) ซึ่งอยู่รอบนอก มีกลีบดอกเชื่อมติดกันที่โคน ลักษณะคล้ายหลอด ปลายแผ่เป็นแผ่นคล้ายลิ้น มีกลีบเดียว อาจเป็นดอกสมบูรณ์เพศ หรือดอกเพศเมีย หรือดอกที่เป็นหมันก็ได้ ส่วนดอกย่อยที่อยู่บริเวณกลางช่อดอก เรียกว่า ดอกกลาง (disc flower) โดยมากเป็นดอกสมบูรณ์เพศ มีกลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอดยาว ปลายแยกเป็นแฉก มีเกสรเพศผู้ 5 อัน อับเรณูเชื่อมติดกันโอบหุ้มส่วนของก้านเกสรเพศเมียไว้ ยอดเกสรเพศเมียแยกเป็น 2 แฉก ตัวอย่างเช่น ดอกทานตะวัน ดาวเรือง ดาวกระจาย
caryopsis	ผลเมล็ดเดี่ยวที่มีผนังผล (pericarp) เชื่อมติดกับเมล็ด โดยมากหมายถึงผลของพืชวงศ์หญ้า เช่น ข้าวโพด ข้าว ลูกเดือย
catkin	ช่อดอกที่มีแกนช่อดอกไม่จำกัด ดอกย่อยมีจำนวนมาก มักจะมีเพศเดียว ก้านดอกย่อยสั้นหรือไม่มีเลย ไม่มีกลีบดอก โดยทั่วไปช่อจะเกิดบนกิ่งห้อยลง เช่น หูปลาช่อน หางกระรอกแดง เป็นต้น
caudate	ปลายใบค้อย ๆ สอบเข้าหากัน แล้วเรียวแหลมยื่นออกไปคล้ายหาง
ciliate	มีเส้นขนเล็ก ๆ หรือขนครุยตามขอบใบ
cincinnus	ช่อดอกที่มีดอกย่อยแตกออกด้านเดียวของแกน ทำให้ช่อดอกม้วนขด เช่น ช่อดอกหย่างวงช้าง
circumscissile capsule	ผลที่เกิดจากคาร์เพล (carpel) เชื่อมติดกัน (syncarpous) รั้งไข่มุมมากกว่า 1 ช่อง (locule) ผลเมื่อแก่จะแตกออกโดยมีฝาเปิดตามแนวขวาง ผลชนิดนี้มีหลายเมล็ดหรือจำนวนมาก เช่น หงอนไก่ บานไม่รู้โรย
cirrate	ปลายใบเปลี่ยนเป็นมือจับ
cleft	ขอบใบเว้าลึกลงไป 'ประมาณครึ่งหนึ่ง' ของระยะจากขอบใบไปถึงเส้นกลางใบหรือโคนใบ
climber	พืชที่ไม่สามารถทรงตัวอยู่ได้เอง ต้องอาศัยหลักในการเลื้อยพัน ไม้เลื้อยมีทั้งที่มีเนื้อไม้ เช่น สะบ้า องุ่น และที่ไม่มีเนื้อไม้ เช่น ตำลึง พุดต่าง
climbing root	ใช้รากที่แตกออกมาจากข้อลำต้น สำหรับเกาะกับสิ่งค้ำจุน เช่น พุดต่าง ติปาลี พริกไทย
compound dichasium	ช่อดอกรวมซึ่งการเจริญของแกนช่อดอกมีขีดจำกัด แต่ละแตกแขนงออกทางด้านข้างเป็นช่อดอกย่อย ๆ แบบช่อกระจุก ทำให้เห็นเป็นช่อกลมใหญ่ เช่น ช่อดอกเข็ม เป็นต้น
compound leaf	ใบที่มีแผ่นใบมากกว่าหนึ่งแผ่นบนก้านใบแต่ละก้าน เรียกแผ่นใบเหล่านี้ว่าใบย่อย (leaflet) ใบประกอบมีหลายชนิด ได้แก่ ใบประกอบแบบนิ้วมือ ใบประกอบแบบขนนก
compound umbel	ช่อดอกแบบซี่ร่มที่เกิดซ้อนกันมากกว่าหนึ่งชั้น
cordate	โคนใบลักษณะคล้ายฐานของรูปหัวใจ เช่น ใบพวงชมพู ใบจิงจ้อ เป็นต้น
cordate	ใบรูปร่างคล้ายหัวใจ
corm	ลำต้นใต้ดินที่เจริญตั้งตรง มีข้อและปล้องเห็นชัดเจน มีใบเกล็ดเป็นแผ่นบาง ๆ กระจุกอยู่ที่บริเวณข้อ ตรงยอดมีตาที่เจริญให้ใบ (spical bud) เช่น แห้วจีน หัวเผือก
corolla	ชั้นของกลีบที่อยู่ถัดจากกลีบเลี้ยงเข้ามา โดยมากมักมีสีเขียวอม อาจแยกกันเป็นกลีบ ๆ หรือเชื่อมติดกันที่โคน เรียกส่วนที่ติดกันนี้ว่า 'หลอดกลีบดอก (corolla tube)' และส่วนปลายที่แยกออกจากกันเป็นกลีบ เรียกว่า 'แฉกกลีบดอก (corolla lobe)'

สอนพฤกษศาสตร์โรงเรียน

corymb	ช่อดอกที่มีแกนยาว ดอกย่อยออกสลับทั้งสองข้างของแกน โดยดอกที่อยู่ล่างสุดมีก้านยาวที่สุด และลดหลั่นกันไปเป็นลำดับ ทำให้ดอกย่อยทุกดอกขึ้นไปอยู่ในระดับเดียวกันหมด โดยลักษณะของปลายช่อดอกอาจจะตัดตรงหรือโค้งมน การบานจะเริ่มจากดอกที่อยู่บนสุดเข้าไปหาด้านล่าง เช่น ช่อดอกซี่เหล็ก ช่อดอกหางนกยูงฝรั่ง เป็นต้น
creeping	ลำต้นทอดเลื้อยไปตามพื้นดิน และมีรากออกจากข้อยึดติดกับผิวดิน เช่น ผักบุ้ง
crenate	ขอบใบหยักเป็นโค้งเล็ก ๆ ต่อเนื่องกัน
cruciform	ดอกที่มีกลีบดอก 4 กลีบ เรียงตัวกันอยู่เหมือนรูปกากบาท พบในพืชวงศ์ผักกาด เช่น ดอกผักกวางตุ้ง เป็นต้น
cuneate	โคนใบเรียวยาวสอบมาหาก้านใบตรง ๆ แล้วจรดกันคล้ายรูปลิ้ม
cuspidate	ปลายใบที่สอบข้างมนและตรงกลางเป็นยอดแหลมตรงขึ้นไปเป็นดิ่งแข็งสั้น ๆ
decumbent	ลำต้นทอดนอนแต่ชูส่วนปลายขึ้น เช่น ไม้ยราบ โลกกระสุน
decussate	แต่ละข้อมีใบสองใบออกตรงข้ามกัน และใบที่ข้อหนึ่งจะอยู่ในแนวตั้งฉากกับใบที่ข้อถัดไปเสมอ เช่น ไม้เข็ม เป็นต้น
deltoid	ใบมีรูปร่างคล้ายรูปสามเหลี่ยมด้านเท่า มีความกว้างและความยาวใกล้เคียงกัน
dentate	ขอบใบจักตื้น ๆ รอยจักแต่ละอันจะอยู่ในแนวตั้งฉากกับขอบใบ ทำให้ปลายที่เป็นมุมแหลมช่อกออกไปทางขอบ ใบตัวอย่างเช่น ใบบัวสายชนิดดอกสีขาว
distichous	ใบเรียงสลับอยู่สองข้างของแกนกลางและอยู่ในระนาบเดียวกันทั้งหมด เช่น ใบแสยก เป็นต้น
divided	ขอบใบเว้าลึกลงไปจนถึงเส้นกลางใบหรือโคนใบ
drupe	ผลสดที่มีเมล็ดเพียงเมล็ดเดียว ผนังผลชั้นใน (endocarp) แข็งหุ้มส่วนของเมล็ดไว้ ผนังผลชั้นกลาง (mesocarp) เป็นเนื้อนุ่ม เช่น มะม่วง มะปราง พุทรา หรืออาจจะเป็นเส้นเหนียว ๆ เช่น มะพร้าว เป็นต้น
dry fruit	ผลที่เมื่อแก่แล้วมีเปลือกแห้ง แข็ง เปราะ หรือเหนียว แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ พวกที่แก่แล้วเปลือกแตก กับพวกที่แก่แล้วเปลือกไม่แตก
elliptic	ใบที่ส่วนกลางกว้างที่สุดและเรียวไปหาหัวท้าย
emarginate	ปลายใบมนที่เว้าหยักลงตรงกลาง (รอยหยักอาจแหลมหรือป้านก็ได้)
emerged plant	พืชที่ลำต้นรากยึดกับดิน หรือโคลนตมใต้น้ำ ลำต้นอาจอยู่ในน้ำ หรือบางส่วนของพืชน้ำขึ้นมา ใบและดอกมักจะชูขึ้นพ้นน้ำ เช่น บัวสาย บัวหลวง
entire	ขอบใบเรียบสม่ำเสมอ ไม่มีรอยเว้าหรือหนูน
epiphyte	พืชที่เจริญเติบโตโดยเกาะอยู่กับต้นไม้อื่น โดยไม่อาศัยอาหารจากต้นที่เกาะอยู่ เช่น กล้วยไม้ และเฟิร์นบางชนิด
erose	ขอบใบที่ไม่เรียบร้อย มีรอยเว้า ๆ แหว่ง ๆ ไม่เป็นระเบียบคล้ายกับรอยถูกตะ
even-pinnate	มีใบย่อยสองใบอยู่ที่ปลายของแกนกลาง (rachis) เช่น ใบกระถิน ใบลิ้นจี่ ใบเงาะ
falcate	ใบรูปร่างคล้ายเคียวหรือเสี้ยวพระจันทร์
fleshy fruit	ผลมีเนื้อนุ่ม
floating plant	พืชที่ลอยอยู่ผิวน้ำ รากไม่สัมผัสกับดิน ส่วนต้น ใบ และดอกเจริญปริ่มน้ำหรือเหนือน้ำ มักจะเคลื่อนที่ไปตามกระแสไปได้ อย่างอิสระ เช่น จอก แหน ผักตบชวา
flower	ส่วนของแกนลำต้นที่ยื่นออกไปหาหน้าที่สร้างอวัยวะสืบพันธุ์ ใช้ในการสืบพันธุ์แบบอาศัยเพศ อาจเกิดที่ปลายยอดของลำต้นหรือกิ่ง หรือเกิดที่ซอกใบ ดอกประกอบด้วย 4 ส่วน เรียงเป็นวงอยู่บนฐานดอก (receptacle) ซึ่งอยู่ที่ปลายก้านดอก (peduncle) วงนอกสุดคือ 'วงกลีบเลี้ยง (calyx)' ประกอบด้วย 'กลีบเลี้ยง (sepal)' ถัดเข้าไปเป็น 'วงกลีบดอก (corolla)' ประกอบด้วย 'กลีบดอก (petal)' จากนั้นเป็น 'วงเกสรเพศผู้ (androecium)' ประกอบด้วย 'เกสรเพศผู้ (stamen)' และชั้นในสุดเป็น 'วงเกสรเพศเมีย (gynoecium)' ประกอบด้วย 'เกสรเพศเมีย (pistil)' ดอกที่มีครบทั้ง 4 วงนี้เรียกว่า 'ดอกสมบูรณ์ (complete flower)' ดอกที่ขาดวงใดวงหนึ่งไปเรียกว่า 'ดอกไม่สมบูรณ์ (incomplete flower)' ส่วนดอกที่มีทั้งเกสรเพศผู้และเกสรเพศเมียในดอกเดียวกัน เรียกว่า 'ดอกสมบูรณ์เพศ (perfect flower หรือ hermaphrodite)' ดอกที่ขาดเพศหนึ่งเพศใดไป เรียกว่า 'ดอกเพศเดียว (unisexual)' ซึ่งอาจจะเป็น 'ดอกเพศผู้ (staminate flower)' คือดอกที่มีแต่เกสรเพศผู้ หรือ 'ดอกเพศเมีย (pistillate flower)' คือดอกที่มีแต่เกสรเพศเมีย
follicle	ผลที่เกิดจาก 1 คาร์เพล หรืออาจมากกว่า 1 คาร์เพลแต่เป็นคาร์เพลแยก (apocarpous) ผลเมื่อแก่แตกตามรอยตะเข็บ 1 ด้าน มักแตกทางด้านหลัง เช่น รัก เทียนแดง สำโรง พุงทะลาย
fruit	เจริญมาจากรังไข่หลังจากที่ดอกได้รับการปฏิสนธิ (fertilization) ออวูล (ovule) ภายในรังไข่เจริญเป็นเมล็ด เปลือกและเนื้อของผล ซึ่งเรียกว่า 'ผนังผล (pericarp)' โดยปกติกแล้วเจริญมาจากผนังของรังไข่ รวมทั้งบางส่วนของดอกที่อาจจะเจริญขึ้นมาพร้อมกัน เช่น กลีบเลี้ยง ยอดเกสรเพศเมียและเกสรเพศผู้ แต่มีผลบางชนิดที่เนื้อผลเจริญมาจากส่วนอื่น ได้แก่ ฐานดอกที่เชื่อมติดกับกลีบเลี้ยงและกลีบดอกเป็นรูปถ้วย เช่น แอปเปิล หรือจากเปลือกเมล็ดชั้นนอก เช่น เงาะ ทุเรียน ลำไย ผนังผล (pericarp) สามารถแบ่งออกเป็น 3 ชั้น คือ ผนังผลชั้นนอก (exocarp) ผนังผลชั้นกลาง (mesocarp) และผนังผลชั้นใน (endocarp) โดยทั่วไปภายในผลจะมีเมล็ด แต่หากผลนั้นเกิดจากรังไข่ที่ไม่ได้รับการปฏิสนธิ ภายในผลจะไม่มีเมล็ด เรียกผลแบบนี้ว่า 'ผลลม (parthenocarpic fruit)'
funnelform	กลีบดอกที่โคนเชื่อมติดกันเป็นรูปกรวยหรือรูปแตร โดยมีส่วนโคนค่อนข้างแคบแล้วผายออกกว้างตอนปลาย เช่น ดอกผักบุ้ง

สอนพฤกษศาสตร์โรงเรียน

gynoecium	วงเกสรเพศเมีย ประกอบด้วยเกสรเพศเมีย (pistil) เกสรเพศเมียนี้เกิดมาจากคาร์เพล (carpel) ที่พัฒนามาจากใบที่ขอบของแต่ละคาร์เพลจะมีออวูล (ovule) ติดอยู่ เมื่อคาร์เพลมาเชื่อมติดกัน แนวที่ออวูลติดอยู่เรียกว่า พลาเซนตา (placenta) เกสรเพศเมียที่มี 1 คาร์เพล เป็นเกสรเพศเมียเดี่ยว (simple pistil) เกสรเพศเมียที่ประกอบด้วย 2 คาร์เพลขึ้นไปเรียก เกสรเพศเมียประกอบ (compound pistil) ซึ่งอาจอยู่แยกกันเป็นอัน ๆ เรียกว่า คาร์เพลแยก (apocarpous) หรืออาจเชื่อมติดกัน เรียกว่า คาร์เพลเชื่อม (syncarpous) ลักษณะของการเชื่อมอาจจะติดกันทั้งหมดหรือติดกันเพียงบางส่วนในเกสรเพศเมียที่มีคาร์เพลเชื่อมนี้ รังไข่อาจมี 1 ช่อง (locule) หรือมากกว่า
habit	เกสรเพศเมีย ประกอบด้วย ยอดเกสรเพศเมีย (stigma) มีรูปร่างต่าง ๆ กัน ทำหน้าที่รับหรือจับละอองเรณู โดยมากจะมีขนาดเล็ก ๆ หรือน้ำหวาน หรือน้ำเมือกเหนียว ช่วยให้ละอองเรณูติดได้ง่ายขึ้น ก้านเกสรเพศเมีย (style) ลักษณะเป็นเส้นหลอดหรือแท่ง เชื่อมต่อระหว่างยอดเกสรเพศเมียกับรังไข่ รังไข่ (ovary) มีออวูล (ovule) อยู่ภายใน จำแนกได้เป็น 3 ชนิด คือ 1. รังไข่เหนือวงกลีบ (superior ovary) รังไข่ติดอยู่สูงกว่ากลีบเลี้ยง กลีบดอก และเกสรเพศผู้ 2. รังไข่กึ่งใต้วงกลีบ (half-inferior ovary) กลีบเลี้ยง กลีบดอก และเกสรเพศผู้ ติดอยู่ที่กึ่งกลางรังไข่ 3. รังไข่ใต้วงกลีบ (inferior ovary) รังไข่ติดอยู่ต่ำกว่ากลีบเลี้ยง กลีบดอก และเกสรเพศผู้
habitat	รูปร่างลักษณะโดยทั่ว ๆ ไปของพืชที่ปรากฏให้เห็นในสภาพธรรมชาติ เช่น เป็นไม้ต้น ไม้พุ่ม ไม้เถา เป็นต้น
half-inferior ovary	ถิ่นที่อยู่ สถานที่ สภาพแวดล้อม หรือสภาพทางนิเวศวิทยาที่พืชเจริญเติบโตอยู่ เช่น ป่าดงดิบ ป่าผลัดใบ เป็นต้น
hastate	กลีบเลี้ยง กลีบดอก และเกสรเพศผู้ ติดอยู่ที่กึ่งกลางรังไข่
hastate	โคนใบคล้ายฐานของหัวลูกศร แต่กางออกไปด้านข้าง เช่น ใบผักบุ้ง
head	ใบรูปร่างเหมือนหัวลูกศร แต่ฐานสองข้างจะกางออกทำมุมประมาณ 90 องศากับแกน เช่น ใบของต้นขาเขียด
herbicoid cyme	1. ช่อดอกที่มีดอกย่อยมารวมกันแน่นเป็นกระจุก ก้านดอกย่อยสั้นหรือไม่มีเลย เรียงตัวกันแน่นบนแกนช่อดอก (rachis) ที่หนาและสั้น ทำให้เห็นช่อดอกเป็นกระจุกคล้ายดอกเดี่ยว เช่น บานไม่รู้โรย ผกากรอง กระถิน และพุทธรักษา เป็นต้น
herb	2. ช่อดอกของพืชในวงศ์ Asteraceae เป็นช่อดอกที่มีแกนกลางหดสั้นเข้ามาจนมีลักษณะแผ่กว้าง ดอกย่อยเรียงเบียดกันแน่น อาจมีก้านสั้นมากหรือไม่มี ดอกย่อยมี 2 ชนิด คือ ดอกวงนอก (ray flower) ซึ่งอยู่รอบนอก มีกลีบดอกเชื่อมติดกันที่โคน ลักษณะคล้ายหลอด ปลายแผ่เป็นแผ่นคล้ายลิ้น มีกลีบเดียว อาจเป็นดอกสมบูรณ์เพศ หรือดอกเพศเมีย หรือดอกที่เป็นหมันก็ได้ ส่วนดอกย่อยที่อยู่บริเวณกลางช่อดอก เรียกว่า ดอกกลาง (disc flower) โดยมากเป็นดอกสมบูรณ์เพศ มีกลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอดยาว ปลายแยกเป็นแฉก มีเกสรเพศผู้ 5 อัน อับเรณูเชื่อมติดกันโอบหุ้มส่วนของก้านเกสรเพศเมียไว้ ยอดเกสรเพศเมียแยกเป็น 2 แฉก ตัวอย่างเช่น ดอกทานตะวัน ดาวเรือง ดาวกระจาย
hesperidium	ช่อดอกที่มีดอกย่อยแตกออกด้านเดียวของแกน ทำให้ช่อดอกมันขด เช่น ช่อดอกหญ้าวงข้าง
hook	พืชที่ไม่มีเนื้อไม้ อาจมีอายุสั้น 1 ฤดูกาล หรือ 1-2 ปี เช่น ดาวเรือง แครอท หรืออาจมีอายุยืนหลายปี เช่น กัญชง พลับพลึง
inferior ovary	ผลสดที่มีผนังผลชั้นนอก (exocarp) หนา เหนียว และมีต่อมน้ำมันจำนวนมาก ได้แก่ ผลจำพวกส้ม เยื่อหุ้มกลีบส้ม คือผนังผลชั้นใน (endocarp) ซึ่งเจริญเป็นถุงเล็ก ๆ มีน้ำมากและเป็นส่วนเนื้อนุ่ม ๆ ของผล
inflorescence	ตะขอหรือหนามสำหรับยึดเกาะกับสิ่งค้ำจุน เช่น หวาย กุหลาบ การเวก
lanceolate	รังไข่ติดอยู่ต่ำกว่ากลีบเลี้ยง กลีบดอก และเกสรเพศผู้
leaf	มีดอกมากกว่าหนึ่งดอกเกิดอยู่บนก้านเดียวกัน ลักษณะของช่อดอกมีหลายแบบ
legume	ใบที่มีส่วนที่กว้างที่สุดอยู่ต่ำกว่ากึ่งกลางใบ คอย ๆ แคนสู่ปลายใบ ความยาวอย่างน้อยเป็นสามเท่าของความกว้าง
ligulate	ส่วนของพืชที่ติดอยู่ที่ข้อของลำต้น ใบที่มีส่วนต่าง ๆ ครบสมบูรณ์จะประกอบด้วย แผ่นใบ (blade; lamina) ก้านใบ (petiole; leaf stalk) และหูใบ (stipule)
linear	ผลที่เกิดจาก 1 คาร์เพล (carpel) มักจะแตกตามรอยตะเข็บ 2 ด้าน เช่น ผักกระถิน จามจุรี นนทรีย์ ถั่วชนิดต่าง ๆ เป็นต้น
lobed	กลีบดอกที่โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายแผ่เป็นแผ่น 1 แผ่น รูปร่างเป็นแถบแบบเข็มขัด หรือคล้ายรูปลิ้น
loculicidal capsule	ใบยาวและแคบ มีความยาวอย่างน้อย 8 เท่าของความกว้าง ขอบใบทั้งสองด้านค่อนข้างขนานกัน เช่น ใบหญ้าต่าง ๆ
loment	ขอบใบเว้าลึกลงไป 'น้อยกว่าครึ่งหนึ่ง' ของระยะจากขอบใบไปถึงเส้นกลางใบหรือโคนใบ
marginal plant	ผลที่เกิดจากคาร์เพล (carpel) เชื่อมติดกัน (syncarpous) รังไข่มีมากกว่า 1 ช่อง (locule) เมื่อแก่ผลจะแตกตามยาวตรงกลางช่องหรือพู (locule) เช่น ทุเรียน ตะแบก อินทนิล
mucronate	คล้ายฝักแบบถั่ว แต่มีรอยคอดรอบฝักเป็นข้อ ๆ ตลอดทั้งฝัก แต่ละข้อมี 1 เมล็ด เมื่อแก่จะหักตามรอยคอด ตัวอย่างเช่น อีเหนียว
multiple fruit	พืชที่ขึ้นอยู่ตามริมตลิ่ง ชายน้ำ ชายคลอง มีรากเจริญอยู่ที่ดิน ลำต้นอาจเจริญอยู่ที่ดิน หรือบางส่วนพืชน้ำ ใบและดอกเจริญเหนือน้ำ ตัวอย่างพืชชายน้ำได้แก่ โสน พืชน้ำกลุ่มนี้คล้ายกับพืชไหลเหนือน้ำ หรือบางชนิดก็เป็นทั้งพืชชายน้ำและพืชไหลเหนือน้ำ เช่น กกบางชนิด
nut	คล้ายปลายใบที่เป็นติ่งแหลม (cuspidate) แต่มีติ่งสั้นกว่าต่อเนื่องจากเส้นกลางใบแข็ง
obcordate	ผลที่เกิดจากช่อดอกทั้งช่อเจริญเบียดกันแน่นจนแลเห็นเป็นผลเดี่ยว ตัวอย่างเช่น ขนุน สับปะรด ยอ มะเดื่อ
oblanceolate	ผลมีเปลือกแข็ง มีเมล็ด 1 เมล็ด ซึ่งมีไขมันและโปรตีนสูง เช่น มะม่วงหิมพานต์ เกาลัด เป็นต้น
oblique	ปลายใบที่เว้าลึกตรงกลางในลักษณะเหมือนฐานของรูปหัวใจ
oblong	ใบคล้ายรูปใบหอก แต่กลับกันโดยปลายใบกว้าง แล้วเรียวสอบสู่โคนใบ
	โคนใบสองข้างไม่เท่ากัน จึงมีลักษณะเบี้ยวหรือเฉียงไปข้างหนึ่ง เช่น ใบดาตตะกั่ว เป็นต้น
	ใบมีขอบสองข้างขนานกัน ความยาวเป็นสองหรือสามเท่าของความกว้าง เช่น ใบกล้วย ใบมะขาม เป็นต้น

สอนพฤกษศาสตร์โรงเรียน

obovate	ใบคล้ายใบรูปไข่ แต่กลับกันโดยส่วนที่กว้างที่สุดอยู่เหนือกึ่งกลางใบ
obtuse	โคนใบโค้งมนเข้าหาก้านใบ
obtuse	ส่วนปลายใบโค้งมนเข้าหากัน
odd-pinnate	มีใบย่อยใบเดียวที่ปลายของแกนกลาง (rachis) เช่น ใบกุหลาบ ใบคูณ ใบประตู่
opposite	แต่ละข้อมีใบสองใบออกตรงข้ามกัน เช่น ชมพู่
orbicular	ใบมีรูปร่างคล้ายวงกลม
orchid	เป็นรูปแบบของดอกที่พบในพืชจำพวกกล้วยไม้ ประกอบด้วยกลีบเลี้ยง 3 กลีบ ซึ่งในกล้วยไม้บางชนิดกลีบเลี้ยงทั้งหมดมีลักษณะคล้ายกัน แต่ในบางชนิดจะมีลักษณะต่างกัน โดยแยกเป็นกลีบเลี้ยงบน (dorsal sepal) และกลีบเลี้ยงด้านข้าง (lateral sepal) กลีบดอก 3 กลีบ ประกอบด้วยกลีบดอกด้านข้าง (lateral petal) 2 กลีบ ซึ่งมีลักษณะเหมือนกัน และกลีบดอกอีก 1 กลีบซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างออกไปอย่างชัดเจน เรียกว่า กลีบปาก (lip)
ovate	ใบที่มีส่วนกว้างที่สุดอยู่ต่ำกว่ากึ่งกลางใบ มีความยาวเป็นสามส่วน ความกว้างสองส่วน
palmately compound leaf	ใบประกอบที่ใบย่อยทุกใบออกจากจุดเดียวกันตรงปลายก้านใบ เช่น ใบชมพู-พันธุ์ทิพย์ ใบหนวดปลาหมึก
panicle	ช่อดอกแบบ racemose มีแขนงด้านข้าง (ช่อดอกย่อย) เป็น racemose (บางที่ใช้ในความหมายทั่วไปหมายถึงช่อดอกที่แตกแขนง)
papilionaceous	เป็นรูปแบบของดอกที่พบในพืชจำพวกถั่ว ลักษณะคล้ายปีกผีเสื้อ ประกอบด้วยกลีบดอก 5 กลีบ คือ กลีบกลางใหญ่ เรียกว่า standard เรียงอยู่บนสุด กลีบข้างหนึ่งคู่ เรียกว่า wings และมีกลีบคู่ล่างเชื่อมติดกันเป็นกระโถง เรียกว่า keel
parasite	พืชที่เจริญอยู่กับพืชชนิดอื่น กาฝากไม่สามารถสร้างอาหารเองได้ ต้องอาศัยจากพืชที่เกาะอยู่ จะเบียดเบียนจนในที่สุดพืชที่ถูกยึดเกาะอาจตายไปได้ เช่น ฝอยทอง กาฝากมะม่วง
parted	ขอบใบเว้าลึกลงไป 'มากกว่าครึ่งหนึ่ง' ของระยะจากขอบใบไปถึงเส้นกลางใบหรือโคนใบ
peltate	ลักษณะที่ก้านใบติดอยู่ตรงกลางทางด้านล่างของแผ่นใบ เช่น ใบบัว เป็นต้น
pepo	ผลสดที่เกิดจากรังไข่ใต้วงกลีบ (inferior ovary) มีฐานดอกเจริญร่วมกับผนังผลชั้นนอก (exocarp) ด้วย ทำให้ผนังผลชั้นนอกแข็งและเหนียว ส่วนผนังผลชั้นกลาง (mesocarp) และชั้นใน (endocarp) อ่อนนุ่ม เช่น แตงกวา แตงโม พัก บวบ
perfoliate	ลักษณะของใบที่ไม่มีก้านใบ แต่ส่วนโคนของแผ่นใบแผ่ออกโอบหุ้มลำต้นไว้
phyllotaxy	ลักษณะการเรียงตัวของใบบนกิ่งหรือลำต้น
pinnately compound leaf	ใบประกอบที่มีแกนกลาง (rachis) ต่อจากก้านใบ และมีใบย่อยออกจากสองข้างของแกนกลางนี้ ใบประกอบแบบขนนกมีหลายชนิด ได้แก่ ใบประกอบแบบขนนกปลายคี่ ขนนกปลายคู่ ขนนกสองชั้น ขนนกสามชั้น
pome	ผลสดที่มีผนังผล (pericarp) บาง ส่วนใหญ่เกิดจากรังไข่ใต้วงกลีบ (inferior ovary) ฐานดอกขยายใหญ่ขึ้นกลายเป็นเนื้อมาหุ้มส่วนของผลที่แท้จริงไว้ภายใน เมล็ดไม่ได้ฝังอยู่ในเนื้อแต่อยู่ในช่องเล็ก ๆ รอบแกนกลางของผล ส่วนนี้คือผลที่แท้จริง ตัวอย่างเช่น แอปเปิล สาลี่ ชมพู
poricidal capsule	ผลที่เกิดจากคาร์เพล (carpel) เชื่อมติดกัน (syncarpous) รังไข่มีมากกว่า 1 ช่อง (locule) ผลเมื่อแก่จะแตกเป็นรูเปิดที่ปลายให้เมล็ดออก เช่น ฝิ่น
procumbent	ลำต้นเลื้อยหรือแผราบไปตามพื้นดิน โดยไม่ได้แตกรากในส่วนที่แตะดิน เช่น ผักเบี้ย
pyxidium	ผลที่เกิดจากคาร์เพล (carpel) เชื่อมติดกัน (syncarpous) รังไข่มีมากกว่า 1 ช่อง (locule) ผลเมื่อแก่จะแตกออกโดยมีฝาเปิดตามแนวขวาง ผลชนิดนี้มีหลายเมล็ดหรือจำนวนมาก เช่น หงอนไก่ บานไม่รู้โรย
raceme	ช่อดอกที่มีดอกย่อยแตกออกมาจากแกนกลางช่อดอก (rachis) ที่ยาวไม่จำกัด ดอกย่อยมีก้านซึ่งยาวเท่า ๆ กัน ดอกย่อยที่อยู่โคนช่อจะบานก่อนเสมอ ตัวอย่างเช่น เทียนหยด
reniform	ใบรูปร่างคล้ายไตหรือเมล็ดถั่วดำ มักจะติดกับก้านใบตรงรอยเว้าเบ้าเลี้ยงลำต้นข้าง
retuse	ปลายใบที่กว้าง ๆ มนหรือตัดตรง และมีรอยเว้าตื้น ๆ ตรงกลาง
rhizome	ลำต้นใต้ดินที่เจริญทอดไปตามแนวระดับ แตกแขนงได้มาก และมีรูปร่างไม่แน่นอน ส่งใบขึ้นมาเหนือดิน ส่วนที่อยู่ใต้ดินเห็นข้อ ปล้อง ชัดเจน ที่ข้อมีใบเกล็ด (scale leaf) หุ้มตา และมักจะพบรากพิเศษที่ข้อด้วย เช่น ข่า ขิง เหง้าพุทธรักษา
rhomboid	ใบมีรูปร่างคล้ายสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด
rotate	กลีบดอกเชื่อมติดกันตรงโคนเป็นหลอดสั้น ๆ ปลายแผ่กว้าง เช่น ดอกมะเขือ
sagittate	โคนใบมีรูปร่างคล้ายฐานของหัวลูกศร ตัวอย่างเช่น ใบบอน
sagittate	ใบรูปสามเหลี่ยมซึ่งฐานโค้งเรียวยาวไปที่มุมทั้งสองข้างของโคนใบ เช่น ใบผักตบไทย
salverform	กลีบดอกที่โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอดเล็กยาว ปลายแผ่กว้างเป็นกลีบ ๆ เช่น ดอกเข็ม เป็นต้น
samara	ผลที่มีปีกกลมล้อมรอบ เช่น ผลประตู่ หรือผลที่มีปีกยาว เช่น ผลยางนา ก่วม เป็นต้น
scandent	พืชที่สามารถอยู่เป็นพุ่มได้ แต่ถ้ามีหลักอยู่ใกล้ ๆ ก็จะทอดเลื้อยไปมีสภาพเป็นไม้เลื้อย เช่น การเวก เฟื่องฟ้า มลลิว
schizocarp	ผลแห้งที่เมื่อแก่แล้วไม่แตก แต่จะแยกเป็นส่วน ๆ เป็นผลที่มาจากคาร์เพล (carpel) ที่เชื่อมติดกัน แต่เมื่อแก่เต็มที่ คาร์เพลจะแยกจากกัน เรียกว่า ซีกผล (mericarp) แต่ละซีกผลมี 1 เมล็ด ได้แก่ พืชในวงศ์ผักชี ยี่ห่วย
scorpioid cyme	ช่อดอกที่มีลักษณะโค้งงอไปมา และดอกย่อยออกสลับซ้ายขวาเป็นสองแถวต่อกันขึ้นไป ตัวอย่างเช่น ช่อดอกก้ามกุ้ง ธรรมรักษา
septicidal capsule	ผลที่เกิดจากคาร์เพล (carpel) เชื่อมติดกัน (syncarpous) รังไข่มีมากกว่า 1 ช่อง (locule) ผลเมื่อแก่แตกตามยาวตรงแนวผนังกันช่องหรือพู (locule) เช่น กระเช้าสีดา

สอนพฤกษศาสตร์โรงเรียน

serrate	ขอบใบจักถี่ ๆ ปลายเป็นมุมแหลมชี้ไปทางปลายใบ
serrulate	ขอบใบคล้ายแบบจักฟันเลื่อยแต่ละเอียดกว่า
shrub	พืชที่มีเนื้อไม้ แตกกิ่งในระดับใกล้กับผิวดิน ทำให้ดูเหมือนพุ่มหรือเป็นกอ
silique	ผลเกิดจาก 2 คาร์เพล (carpel) ซึ่งติดกัน ภายในมี 2 ช่อง (locule) เมื่อแก่แตกตามยาวออกเป็น 2 ซีก มีเมล็ดติดอยู่ที่แกนกลาง เช่น ต้อยติ่ง ผักกาดต่าง ๆ
simple dichasium	ช่อดอกที่มี 3 ดอกย่อย ก้านดอกย่อยแยกออกจากแกนกลางที่จุดเดียวกัน ดอกย่อยที่อยู่ตรงกลางจะบานก่อน เช่น มะลิ ต้อยติ่ง เป็นต้น
simple leaf	ใบที่มีแผ่นใบเดียวบนก้านใบแต่ละก้าน แผ่นใบอาจจะมีการแตกแบบนิ้วมือ (palmatifid) หรือหยักแบบขนนก (pinnatifid)
solitary flower	ดอกที่เกิดขึ้นเพียงหนึ่งดอกที่ปลายกิ่งหรือช่อใบ
spadix	ช่อดอกที่มีแกนกลางอวบหนา ดอกย่อยขนาดเล็ก มีก้านสั้นมากหรือไม่มีเลย อัดกันแน่นคล้ายกับจะฝังลงไปบนแกนช่อ มักเป็นดอกไม่สมบูรณ์เพศ มีใบประดับขนาดใหญ่สีเขียว เรียกว่า spathe หุ้มหรือรองรับช่อดอก ตัวอย่างเช่น ช่อดอกหน้าวัว เดหลี เป็นต้น
spathulate	ใบมีรูปร่างคล้ายช้อนหรือใบพาย ปลายมนกว้าง ค่อย ๆ เรียวสอบมาทางโคนใบ
spike	ช่อดอกที่มีดอกย่อยแตกออกมาจากแกนกลางช่อดอก (rachis) ดอกย่อยมีก้านสั้นมากหรือไม่มีเลย ดอกย่อยจะบานจากโคนไปหาปลายช่อ ตัวอย่างเช่น กระถินณรงค์
spikelet	ช่อดอกย่อย ๆ ในช่อดอกรวมของพืชจำพวกหญ้าและกก ช่อดอกย่อย ๆ นี้ประกอบด้วยดอกย่อยจำนวนหนึ่งดอกถึงจำนวนมาก มีใบประดับ 2 ใบรองรับอยู่ด้วยเสมอ
spiral	ใบเรียงเวียนเป็นเกลียวไปรอบกิ่งหรือลำต้น เช่น เข็มปัตตาเวีย พุระหง รสสุคนธ์ เป็นต้น
stem	ส่วนแกนของพืช ประกอบด้วยข้อ ปล้อง ตา นอกจากจะเป็นที่ติดของใบและดอกแล้ว ลำต้นอาจเปลี่ยนรูปร่างและหน้าที่ไปได้ ซึ่งมีทั้งลำต้นเหนือดินและลำต้นใต้ดิน
submerged plant	พืชน้ำที่มีการเจริญเติบโตอยู่ใต้น้ำทั้งหมด รากอาจยึดหรือไม่ยึดกับพื้นดินใต้น้ำ ส่วนต้นและใบจมอยู่ใต้น้ำด้วย พืชใต้น้ำบางชนิดอาจมีดอกและผลที่เจริญที่ผิวน้ำหรือเหนือน้ำ ตัวอย่างพืชใต้น้ำ เช่น สันตวาใบพาย สาหร่ายหางกระรอก
subulate	ใบสอบแคบจากโคนใบไปปลายใบ ปลายแหลม เช่น ใบวานหางจรเข้
superior ovary	รังไข่ติดอยู่สูงกว่ากลีบเลี้ยง กลีบดอก และเกสรเพศผู้
tendril	เลื้อยพันโดยอาศัยมือเกาะ ซึ่งอาจจะเป็นใบหรือลำต้นที่เปลี่ยนแปลงรูปร่างไปเป็นเส้น เพื่อใช้ยึดหรือเกี่ยวพันกับสิ่งอื่น เช่น มือเกาะของพวงชมพู หรือตำลึง
terrestrial plant	พืชที่ขึ้นอยู่บนดิน
thyrese	ช่อดอกแบบ racemose ที่มีแขนงด้านข้าง (ช่อดอกย่อย) เป็นแบบ cymose
tree	พืชที่มีเนื้อไม้ มีลำต้นสูงจากพื้นดินขึ้นมาแล้วจึงแตกกิ่งก้านอยู่ในระดับสูง
tripinnate	มีแกนกลาง (rachis) ชั้นที่สองแตกแขนงออกเป็นแกนกลางชั้นที่สาม แล้วจึงมีใบย่อย เช่น ใบปีบ ใบมะรุ่ม
truncate	โคนใบตัดตรงหรือเกือบตรง
truncate	ปลายใบตัดตรง
tuber	เป็นส่วนปลายของลำต้นที่อยู่ใต้ดินซึ่งพองออกจนมีลักษณะเป็นหัว ข้อไม่เรียงเป็นวงรอบเหมือนหัวแบบเผือก (corm) ที่ข้อไม่มีใบเกิดหุ้ม และไม่มีราก แต่มีกลุ่มตาอยู่ตรงรอยบวมของลำต้น เช่น มันฝรั่ง
tubular	กลีบดอกติดกันเป็นหลอดยาวหรือรูปทรงกระบอก ปลายแยกเป็นแฉกสั้น ๆ
twining	ใช้ส่วนของลำต้นในการเลื้อยพันโดยไม่มียาวะพิเศษ
umbel	ช่อดอกที่มีดอกย่อยออกจากจุดเดียวกัน ทุกดอกมีก้านยาวเท่ากัน ลักษณะคล้ายซี่ร่ม การบานของดอกอาจเริ่มจากดอกย่อยที่อยู่กลางช่อหรือเริ่มจากดอกย่อยที่อยู่นอกสุดก็ได้ ตัวอย่างเช่น ช่อดอกพลับพลึง ผักชีล้อม นมตำเลีย
underground stem	ลำต้นที่เจริญอยู่ใต้ดิน ซึ่งจะมรูปร่างลักษณะเปลี่ยนแปลงไป เพื่อทำหน้าที่สะสมอาหาร
undulate	ขอบใบมีลักษณะเป็นลอนคลื่น
urceolate	กลีบดอกที่โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอด โดยครึ่งล่างของหลอดพองออก แล้วครึ่งบนค่อย ๆ แคบลงไปจนถึงปลายหลอด
verticillate cyme	ช่อดอกที่มีดอกย่อยติดเป็นวงรอบแกนกลางช่อดอก เช่น ช่อดอกโหระพา ฤาษีผสม
whorled	ใบจำนวนมากกว่าสองใบติดรอบแกนที่ข้อเดียวกันเป็นวง เช่น พญาสัตบรรณ บานบุรี เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง:

1. Harris, J.G., Harris, M.W. 1994. *Plant identification terminology and illustrated glossary. USA: Spring Lake Publishing.*
2. ก่องกานดา ขยามฤต. 2541. คู่มือจำแนกพรรณไม้. กรุงเทพฯ: ไดมอนด์ พรินติ้ง จำกัด.
3. จิตราภรณ์ ธวัชพันธุ์. 2548. หลักอนุกรมวิธานพืช. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
4. บ้านและสวน. 2540. สารานุกรมไม้ประดับในประเทศไทย เล่ม 1. กรุงเทพฯ: บริษัทอัมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
5. ราชบัณฑิตยสถาน. 2546. ศัพท์พฤกษศาสตร์ อังกฤษ-ไทย ไทย-อังกฤษ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
6. วิยดา เทพหัสดิ. 2543. พจนานุกรมศัพท์พฤกษศาสตร์ สาขาพฤกษอนุกรมวิธาน. กรุงเทพฯ